

Dr. Gombár József:

Ifjúságkutatás

AZ UTÓBBI ÉVEKEN világszerte, de különösen a szocialista országokban viták — viták után zajlanak le az ifjúságról. A társadalom minden rétege hallatja szavát és véleményét mond arról, milyen is a mai ifjúság. Az aggodalom és a féltés jogos, de mindaddig nem alakul át társadalmi felelősséggé, törődéssé, amíg a szubjektív érzelmeket fel nem váltja az elméletileg és módszertanilag megalapozott tudományos vizsgálat, amelynek fő kérdése: milyen valójában az ifjúság, nem mint egyének összessége, hanem mint társadalmi réteg.

1

Nem a példák halmaza a fontos, mert ez csak a felszínt mutatja, ha komolyan akarunk vitatkozni, a lényegbe kell hatolnunk. A tényektől az általánosításokhoz csak úgy jutunk el, ha a tényeket világosan kifejezett kutatási program szerint választjuk ki, azok tulajdonképpen csak ezáltal válnak a tudományos kutatás objektumává. Ha a kutatás programjának alapját nem tudományos elmélet képezi, akkor a tények semmilyen mennyisége sem mentheti meg a kutatót az empirizmustól és a szubjektívizmustól, a metafizikától és a skolasztikától. „Példákat — mutatott rá Lenin — semmi fáradságba nem kerül általánosságban felhozni, de ennek nincs is semmi jelentősége, vagy tisztán negatív jelentősége van, mert minden az egyes esetek történelmi, konkrét körülményein fordul meg. A tények, ha egészségükben, összefüggésükben nézzük azokat, nemcsak „makacs”, de kétségtelenül bizonyító erejű dolgok is. A tények, ha kiragadjuk őket az egészből, összefüggésükből, ha töredékesek és önkényesek, nem tekinthetők többnek, mint puszta játéknak, vagy még annál is rosszabbknak.”

Az ifjúságkutatás alapvető dilemmája, hogy a megoldatlan, a társadalompolitikai szempontból a legidősebb és legfontosabb problémákra ad-e választ, vagy pedig olyan feladatokra irányul, ahol a kérdésre feltett válasz tulajdonképpen már megvan. Félreértés ne essék: nem az ilyen, vagy ehhez hasonló úgynevezett „örök ifjúság” kérdések vizsgálatának tudományos színvonalát vitatjuk, hanem gyakorlati értékét, társadalmi hasznosságát. Vitatjuk és megkérdőjelezzük még akkor is, ha az ifjúságkutatás mai szervezete és hatásköre a legígéretesebb tehetségeket is a könnyű feladat kiválasztására és megoldására ösztönzi. A szocialista ifjúságkutatás — éppúgy mint a társadalomtudományi kutatások egésze — arra hivatott, hogy elsősorban a társadalmi fejlődés által feltett kérdésekre adjon feleletet, azokra amelyeket a gyakorlat még nem oldott meg. Figyelembe véve hazánk és más szocialista ország ifjúságkutatásának tapasztalatait, úgy gondoljuk, hogy az ifjúságpolitikai és ifjúsági kérdésekkel foglalkozó marxista—leninista társadalomtudományoknál választ kell adni olyan kérdésekre, mint például a szocialista társadalmi lét a mikrókörnyezeten keresztül hogyan hat a fiatal nemzedékek fejlődésére; az osztályhelyzet, a társadalmi munkamegosztásban elfoglalt hely a konkrét környezeti, tehát az úgynevezett létényezőknél keresztül milyen hatást gyakorol az egyes ifjúsági rétegekre, csoportokra, egyénekre; a szocialista társadalom teljes felépítésének időszakában a politikai struktúrák hogyan, milyen formában befolyásolják az ifjúság tevékenységét; a politikai struktúrák társadalomformáló, magartást szabályozó funkciói mennyire igénylik és teszik lehetővé az ifjúság társadalmi-közéleti tevékenységének, politikai aktivitásának fokozását és kiszélesítését, egyezően a szocialista demokracizmus kibontakozását; a személyiség marxista szociológiai elméletének kidolgozása során milyen következtetéseket kell levonnunk az ifjúság oktatása és nevelése terén; a szocialista társadalomban

ható kultúra milyen hatást gyakorol a felnövekvő nemzedékre; a szocialista társadalom gazdasági, politikai, erkölcsi, jogi követelményrendszere — tehát magartást befolyásoló tényezője — hogyan alakítja és formálja az ifjúság társadalmi cselekvését; milyen mértékben hat az ideológia és a társadalom-pszichikum az ifjúság társadalmi cselekvő-akaráására; milyen kapcsolat áll fenn az ifjúság magartása és a társadalmi közvélemény, az ifjúság cselekvése és a társadalmi információ között; mi a társadalmi szerepek jelentősége az ifjúság magartása formálása szempontjából.

Az ifjúság életkörülményeinek, csoporttevékenységének sajátosságait kell keresnünk és kutatnunk. Ezt pedig csak úgy tehetjük meg, ha alapos elméleti és empirikus vizsgálatokat végzünk. Természetesen ilyenek eddig is voltak és jelentős eredményeket értek el. A vizsgálatok azonban minden ifjúsági réteget tekintve egymástól elszigeteltek és kellő koordináció hiányában nem összegződnek, nem kerülnek általánosításra. A szűk szakmai keretek között maradvra ezen eredmények nem juthatnak általános társadalmi érvényesülésre.

Ma már az ifjúságkutatás továbbfejlődésének akadály — egy-egy elszigeteltség. Tovább lépni csak úgy lehet, ha a különböző szaktudományokhoz tartozó marxista kutatók összegzik eredményeiket. Hiszen a kutatók önmagukban csak a részeredmények, amelyek egymást kiegészítve válnak egységes egészzé.

Az ifjúságkutatás ezen egysége két vonatkozásban érteendő:

1. A különböző tudományok (pedagógia, pszichológia, szociológia, etika, stb.) ifjúsággal foglalkozó kutatásának koordinálását — sokoldalú egységgé építést.
2. Különböző ifjúsági rétegek körében folytatott kutatások közös elvi és metodológiai alapjainak a megállapítását.

Valamennyi ifjúságpolitikai kérdés szerves összefüggésben van a társadalmi viszonyokkal. Az ifjúságpolitikai kérdéskomplexumok feltárását és elemzését éppen úgy, mint a fiatalok kisebb-nagyobb problémáit, körükben fellelhető jelenségeket a társadalom anyagi-gazdasági és tudati-ideológiai viszonyaival kölcsönhatásban szabad és kell vizsgálni. Az ifjúságpolitikai kérdések átfogó, komplex jellegű vizsgálatára legalkalmasabb társadalomtudomány a szociológia.

Az ifjúsági problémák marxista—leninista társadalomtudományi vizsgálatához az általános elméleti és módszertani alapot a történelmi materializmus nyújtja. A marxista—leninista társadalomtudományok körébe tartozó szaktudományok — mint például a filozófia, közgazdaságtan, pedagógia, pszichológia, stb. — közös elméleti és módszertani alapjuk ellenére, szakmailag elkülönültek egymástól, viszonylag önálló kutatási ágakká fejlődtek. Az ifjúsági kérdések tanulmányozása szempontjából ez azt jelenti, hogy a filozófiai, pedagógiai és más szaktudományok bizonyos, többé-kevésbé jól körülhatárolható jelenségek kategóriák vizsgálatára specializálódtak. Másrészt: az általuk vizsgált jelenségek kategóriák természetének megfelelő sajátos szakmai, elméleti és módszertani bázist alakítottak ki munkájukhoz. Így az ifjúsági kérdésekkel foglalkozó szaktudományok is sajátos fogalomrendszerrel és vizsgálati módszertannal rendelkeznek. A szaktudományok elemző, törvényszerűségeket, jelenségeket — tehát lényegi összefüggéseket — feltáró tevékenysége a szaktudományos megismerés dialektikájának konkrét megvalósulásával jött létre és fejlődik tovább.

Az átfogó ifjúságpolitikai kérdések beható vizsgálatát megnehezíti az a körülmény, hogy az ifjúsági problémákkal foglalkozó szociológiai kutatásoknak még nincs külön fogalomrendszer, szakmai módszertana. Az ifjúságszociológia még csak most van kialakulóban. Konkrét szakmai kutatómunkára van tehát szükség, amely eleinte az ifjúságra vonatkozó empirikus tapasztalatok és a marxista—leninista társadalomtudományok, elsősorban a szociológia, alapelveivel való összevetésére fog épülni: a későbbiek során e szembesítés eredményeinek a kutatási gyakorlatban való visszavetítése és új ténymegállapításokon való kipróbálása elvezet az ifjúságszociológia módszertanának kialakításához.

Az ifjúságszociológia kialakuló, formálódó fogalomrendszere, módszertana, és a marxista—leninista társadalmi tudományok között szoros összefüggés áll fenn. Az ifjúságszociológia — didaktikus módszerek megfelelően — a társadalom minden szférájában jelentkező ifjúsági kérdésekkel foglalkozik, tehát nemcsak az azonosságot, a különbséget, az ellentétet kutatja, hanem azokat a sajátosságokat is, amelyek az általános törvényeken alapuló különleges összefüggések és kapcsolatok konkrét megjelenési formái is.

Az ifjúsági problémák konkrét szociológiai vizsgálatait építjük:

1. a párt, az ifjúsági szervezetek empirikus tapasztalataira és más, az ifjúság nevelésével, vagy azt befolyásoló intézmények, szervezetek, kollektívák, egyének társadalmi tapasztalataira;
2. az ifjúsági kérdésekkel foglalkozó marxista—leninista társadalomtudományok felhalmozott ismeretanyagaira;
3. a konkrét ifjúságpolitikai kérdések közvetlen módon való tanulmányozásaira.

A tudományos szociológiai kutatómunka tehát az ifjúsági kérdések jelenségvizsgálatára, lényegi megismerésére és a problémák valóság-hű feltárására terjed ki. Mindenkor a szakmai metodika határozza meg azt, hogy a konkrét ifjúságpolitikai kérdések elemzésekor milyen módszereket kell alkalmazni. Ez azt jelenti, hogy a szakmai módszertan nem azonos a megismerés általános módszertanával, hanem — a szakkutatás szintje és az ismeret-elméleti szint között lejártszódi dialektikus folyamat eredményeként — az ifjúságszociológia vizsgálati tárgyára és vizsgálati eljárására való konkretizálással megegyező. A szakmai módszertan sem egyszerűen azonos a szakmailag használatos vizsgálati módszerek összességével. A helyes, vagy helytelen szakmai módszertan közvetlenül és döntően kihat az ifjúságszociológiai kutatás eredményeire. Ideológiai tévedésektől függetlenül is előfordulhat, hogy a helyes szakmai módszerekkel nyert eredmények hibásnak bizonyulnak, ha a szóban forgó módszereket helytelen szakmai módszertan alapján, azaz meg nem felelő feltételek mellett, meg nem felelő értékeléssel, meg nem felelő kombinációban dolgozzák fel.

Az általános módszertan dönti el a kutatás tudományos-ságát és eredményességét. Viszont az is igaz, hogy a helytelen, vagy kevésbé átgondolt és alkalmazott technika a legjobban átgondolt vizsgálatok kudarcát, eredménytelenségét, vagy nem megfelelő konklúzióját is jelentheti. Az ifjúság problémáinak lényegi megismeréséhez, a törvényszerűségeket, jelenségeket feltárásához nemcsak az empirikus tények megismerése szükséges, hanem kiinduló és rendező elvek is nélkülözhetetlenek. Az ifjúságszociológiai kutatómunkánkban nagy fontosságú:

1. a kutatási tervek pontos körülhatárolása;
2. a fogalmak tisztázása;
3. a kutatás, a vizsgálat technikájának kialakítása;
4. a kutatás, a vizsgálat technikájának összehangolása;
5. tapasztalatok, ismeretek rendszerezése;
6. az okfejtés módja, tudományossága.

A konkrét ifjúságszociológiai felvételző munkának rendkívül nagy gyakorlati jelentősége van. De a konkrét ifjúságpolitikai kérdésekre vonatkozó adatgyűjtés és ténymegállapítás a szociológiai kutatáson belül is csak a valóságfeltárás, a tudományos megismerés első periódusát jelenti, amelyhez az így nyert ismeretek elméleti feldolgozásának, általánosításának további szakaszai csatlakoznak. Az észlelés önmagában véve az egyedi jelenséget, vagy jelenségcsoportot regisztrálja, s ez csak a tudományos elméletalkotás kiindulópontja.

A módszer, a kutatási technika nem független a szociológiai kutatás szemléletmódjától. A szociológiában használatos — megfigyelés, kérdezés és dokumentációs — módszerek közt egyaránt vannak olyanok, amelyek kvantitatív és kvalitatív, vagy csak mennyiségi, illetve minőségi adatokat szolgáltatnak. A marxista szociológiai kutatás adatgyűjtő és ténymegállapító tevékenységében az elsőbbség a megfigyeléses módszerekre illeti meg. Az elsőbbség, természetesen nem jelent kizárólagosságot. Valamennyi ifjúsági kérdés szociológiai vizsgálatában a komplex módszer alkalmazására kell törekedni.

(Folytatása következik)

Dr. Martonyi János:

A szegedi tudományegyetem története

(Folytatás)

NAPJAINKBAN A szegedi egyetem mindent elkövet annak érdekében, hogy a haladó tudomány művelésében és ezen keresztül a jövő igazságos emberi társadalmának, a szocialista, majd kommunista társadalomnak a felépítésében minél nagyobb eredményeket érjen el. Sikeres munkájának megbecsülése juttott kifejezésre a kormányzatnak abban az elhatározásában, amellyel a Szegedi Tudományegyetemet 1963. szeptemberében József Attiláról, a magyar munkásosztálynak a két világháború közötti időben alkotó nagy költőjéről nevezte el. Közismert, hogy József Attila az 1924/25. tanévben a szegedi egyetem Bölcsészettudományi Karának magyar—francia szakos hallgatója volt, amíg egyik, sokat emlegetett professzora (Horger Antal) el nem tanácsolta tanulmányai folytatásától. „Tiszta szívvel” című, merész hangvételű verse miatt. Kevésbé iszik azonban arról, hogy 1936-ban Sik Sándor professzor felajánlotta József Attilának, hogy doktoráljon le nála, és megegyezett vele a disszertáció témájában is; az értekezés elkészítésére csak József Attila egyre súlyosbó egészségi állapota és öngyilkossága miatt nem kerülhetett sor, de mindenesetre volt a szegedi egyetemnek egy másik, olyan professzora is, aki jóvá akarta tenni az elődje által József Attilának okozott sérelmet. Persze bizonyos az is, hogy József Attila költészetének igazi mélységeit csak a felszabadulás után tártuk fel. A szegedi egyetemnek róla történt elnevezése az egyetem oktatóinak, dolgozóinak és hallgatóinak őszinte egyetértésével találkozott. 1964. október 11-én, Szeged felszabadulásának 20. évfordulóján az egyetem központi épülete előtt avattuk fel a költő ércszobrát.

IV.

Talán elég is volt ez alkalommal a múlt idézéséből. Csúpon az engedtettség meg még nekem, hogy az elmondottakhoz röviden néhány következtetést fűzzek. Ezek közül egyesek inkább az egyetem történetét gondozásának bi-

zonyos módjait, formáit érintik, mások közvetlenebbül az egyetemi ifjúság felé szólnak.

Az első irányban arra szeretném felhívni a figyelmet, hogy az egyetemünk történetét illető okmányokat, adatokat, feljegyzéseket megőrizzünk és rendszereznünk kell. Feltétlenül helyesnek és megvalósíthatónak tartom az egyetem vezetésének azt az elhatározását, hogy egyetemi Archivumot létesítsen ebből a célból.

KÜLÖNÖSEN SÜRGŐSNEK vélem az utókor számára jelentőséggel bíró adatoknak az 1950—57. évekre vonatkozó rögzítését, mert ezekben az esztendőkből — ugyanakkor, amikor valóban korszakalkotó változásokat vittünk keresztül a szocialista egyetem megteremtése és megszilárdítása érdekében — sajnálatos módon túlzottan melőltük a nyilvánosságot, legalábbis nemely vonatkozásban. Ennek egyik konzekvenciája például az volt, hogy az egyetem ezekben az esztendőkből sem nyomtatott évkönyvet, sem beszámolót nem adott ki, sőt még a tanrendek is csak nagyon mulékony, sokszorosított formában jelentek meg, ami az egyetem történetének alapvető dokumentumaiban az idők múltával egyre nehezebben pótolható hézagot eredményezett.

Azt hiszem, felesleges bővebben bizonyítanom az ilyen természetű anyagok összegyűjtésének és ezek alapján annak idején az egyetem felszabadulás utáni története megírásának szükségességét, olyanféle formában, amint ezt néhai Márki Sándor professzor a kolozsvári tudományegyetem negyedszázados múltjáról Pisztorý Mórral együtt 1896-ban publikált, majd az egyetem félévszázados történetéről és Szegedre való átköltözéséről 1922-ben megjelent munkájában tette. A szegedi egyetem történetének a felszabadulás óta eltelt, mostantól fogva már mennyiségileg is hosszabb szakasza szerény nézetem szerint okvetlenül feldolgozást és publikálást igényel, hiszen ennek jelentősebb eredményei az országunkban végbement kultúrradálalomnak és szocialista felsőoktatásunk felemelkedésének fontos részét képezik.

Úgy gondolom továbbá, hogy indokolt lenne mértéktartó, de mégis megfelelő és méltó formában megemlékeznünk egyetemünk életének a következő években esedékes néhány jelentősebb évfordulójáról. 1969—1970-re — Szeged és az ország felszabadulása negyedszázados évfordulójának természetesen megünneplésén kívül — javasolni szeretném azt, hogy a magam tudománykara, az *Allam- és Jogtudományi Kar* készítsen méreletet a jogi oktatásnak Szegeden a felszabadulás nyomán történt újrakezdésének 25. évfordulójáról, például az oktatás személyzet azóta megjelent publikációi teljes bibliográfiájának közzétételével. 1971-re pedig esedékes-

nek látom azt, hogy a József Attila Tudományegyetem és a Szegedi Orvostudományi Egyetem együttesen emlékezzenek meg a *felsőfokú oktatás Szegeden való megindulásának 50. évfordulójáról*, — ami — mint az előadásom első felében elmondottakból kivehető volt — nem az 1921-ben uralkodott ellenforradalmi rendszer valamilyen új „alkotásának” felidézését jelentené, hanem az 1872-ben alapított kolozsvári egyetem munkájának Szegeden való folytatására történő visszaemlékezést. Ebből logikusan következik az is, hogy 1972-ben nem mehetnénk majd el teljesen szó nélkül a *kolozsvári tudományegyetem megnyitásának 100 éves fordulója* mellett. Ezt még akkor is indokoltnak tartanám, ha a Román Szocialista Köztársaság — vállalva a mai Babes-Bolyai Tudományegyetem, valamint a korábbi Ferenc József Tudományegyetem és I. Ferdinánd Tudományegyetem közötti folytonosságot — jubileumi ünnepséget rendezne Kolozsváron az erdélyi egyetemi oktatás megindulásának 100. esztendeje alkalmából. Efelől különben kívánatos lenne Magyarország és Románia között, magasabb politikai szinten megállapodást létrehozni.

SZERETNEM HANGSÚLYOZNI, hogy a most előadottakat az illetékes párt- és állami vezetők megfontolására ajánljam. Egyben elnézést kérek a hivatásos *történészektől* azért, hogy az ő tudományterületük tévedtem, de szolgáljon segítségemül az, hogy eredetileg történelem szakos akartam lenni, és csak nem sokkal az érettségi előtt határoztam el, hogy jogász leszek.

Következtetésem másik, az *egyetemi hallgatóság felé* szóló csoportját néhány szóban összefoglalhatom. Fel szeretném hívni fiatal barátaim figyelmét arra, hogy szaktanulmányaik elmélyült folytatása mellett — talán mintegy felüldüléssel — *szánjanak néha egy-egy órát az egyetem történetének megismerésére* (az Egyetemi Könyvtárban lehet találni ezt elősegítő anyagot). *Becsüljék meg egyetemünknek azokat a hagyományait, amelyek valóban haladóknak mondhatók és az idők próbáját kiállták.* Másrészt gondoljanak olykor arra is, hogy ha nem is közvetlenül az ország történelmében, de a szocialista kultúránk összességének egyes részeit képező intézményeknek, így tehát az egyetemnek a történetében *előbb-több mindannyiunknak a cselekedetei mérlegre kerülnek.* Ösztönözzen egyesrészt az átlagból való kiemelkedésre, másrészt még általánosabb érvénnyel arra, hogy *munkáját mindenki erejének teljes megfeszítésével végezze, és így hozzájáruljon ahhoz, hogy egyetemünk történetének jövőendő lapjai minél magasabb szintű eredmények eléréséről számolhassanak be.*

VEGE